

Nyelvrokonainkról

Az ősidők homályából egy lovas ember alakja bontakozik ki szemeink előtt, amint a Volga-melléki pusztán nyugodtan áll és figyel. Hegyes kucsmájában, párdruc-kacagányában, izmos dereka mintha oda volna nőve apró lovához. Sasszemeivel végig tekint a végtelennek tetsző sikon, melynek minden pontját élesen megvilágítja a nap fényes korongja. Nyugodt; nem fél és nem képzeledik; csak az tartozik rá, amit lát s a messze pusztai képeken és erős világításban edzett szeme mindent világosan lát, amit emberi szem egy pontról láthat. Tegze vállára vetve; perzsa kardja oldalán; lesi az ellenséget. Ha csak egy páran lesznek, szembe száll velük; ha csapatostól jönnek, hirt visz a többieknek... — írja egyik felejthetetlen művében *Beóthy Zsolt*, mikor a honfoglalásra induló magyarságot rajzolja meg plasztikus vonásokkal. Valóban, úgy érezzük, lehetetlen ettől a képtől szabadulni, ha vissza akarunk tekinteni az ősidők homályába, a magyarság testvérnépeire.

Alljunk meg kissé a mindennapi élet zürzavaros forgatagában és próbáljuk meg gondolatban követni azt a kanyargós és véresrögű, hosszú-hosszu utat, melyet a magyar nép történelme folyamán megjárt. Szenvedések és dicsőségek, emberirtó harcok és nagyszerű fellendülések, elnyomatások és vakmerő feltörések emlékei szegélyezik ezt az utat, melynek kezdete a régmúlt idők homályába vész messze Keleten kutató szemeink elől...

A tudomány mai állása szerint a magyarság származására nézve finn-ugor, de évszázados együttélés és ráhatás folytán török elemekkel vegyült nép. Nyelvünk alapszerkezete és sajátos eredetisége alapján a finn-ugor nyelvek közé tartozik.

A finn-ugorsághoz tartozó magyarság és a magyarokkal keveredő s reá hatást gyakoroló török (ogur) népfaj tulajdonképpen egy és ugyanazon néptörzsnek, az uralaltáji ősnépnek elszakadt, évezredekig külön élő, majd újra egymásra talált és keveredő ágának származéka.

A finn-ugorság őshazáját Oroszországban, a Volga és az Ural hegység vidékén kell keresnünk. Eddig szinte biztosan tudjuk követni a magyarság utját is.

Itt ringott a magyarság bölcsője, itt éltek a mai magyarok ősei évezredekkel ezelőtt, de nem egyedül. Más népekkel volt itt a magyar életközösségben, mely nem csupán üres forma, hanem kötelék, mégpedig belső, vérségi és nyelvi kapcsolat volt, ez fűzött össze bennünket e népekkel.

Kik voltak ezek a népek? A vogulok, osztjákok, zürjének, votjákok, cseremiszek, mordvinok, lap-pok, észtek és a finnek. E népekkel együtt alkottuk az uralaltáji nyelvtörzs finn-ugor ágát.

Ez a rokonság azonban — s ez igen fontos — csak nyelvi!

Néhány példa erre: a magyar hat vogul nyelven kat (chat); vér az osztják és mordvin nyelvben ver; ló vogulban lu; tél cseremiszlül tele; kő vogul és osztjákban kevi, cseremiszlben kü; él-(ni) a cseremiszlben el-, a lapban ele-, stb., stb.

Mindezek a szóegyezések (a sok közül!) is mutatják, valamikor tényleg együtt éltünk e népekkel a Volga s Ural hegység közötti őshazában. Innen azonban különböző (természeti, politikai) okok elvándorlásra kényszerítették az egyes népeket ugyannyira, hogy a finn-ugorságnak az ősidőkben a magyarságtól elszakadt népei ma mindannyian Európa messzi északi részein élnek. Valószínűleg azok az óriási népmozgalmak szorították őket északabbra, amelyek Európa közepét is végigszántották. A legutolsó lökést talán éppen azok az okok szülték, amelyek a magyarságot is kiszakították Ural-menti őshazájából.

De érthető ez a helyváltoztatás azért is, mivel a finn-ugorok általában halász-vadász népek voltak s mihelyt valamely földterületet fölélték, erdőségét kivadásztak, tovább vándoroltak.

Ez az északra szorulás aztán az egész népesség testi és lelki világára erős kihatással volt. A mindennapi élelemért való küszködés ezeken a mostoha vidékeken teljesen lefoglalja az itt élő ember idejét. Így lelki fejlődésre ugyszólván semmi ideje sem marad. Pedig azok az ősi hagyományok, amelyek mondáikban és pogány hagyományaikban az utókorra maradtak, arról tanuskodnak, hogy valaha magasabb kulturával rendelkezettek. De arról is tanuságot tesznek a történeti hagyományok, hogy a régmúlt időkben ezek a ma apró néptöredékek hatalmasabb népet alkothattak. Megapadásuknak csak kisebb részben oka az, hogy az északi mostoha vidékre kerültek, mert ide csak töredékeik menekültek. A többség a tatár és orosz áradat néphullámába került s nagyrészen felszívódott. E népektől rengeteg szenvedésben, zaklatásban volt részük rokonainknak, akik elviselhetetlen adókkal, válogatott kegyetlenségekkel gyötörték szegényeket s s mivel többnyire bátor, edzett s harcratermett emberek voltak, az orosz háborúkban az első sorokban véreztek el, mint „élharcosok“.

Történelmük — ha annak lehet nevezni — igen szomorú, s mindenben az elnyomott népekre emlékeztet. Száritott hallal, rénszarvashussal — melyet régebben nyersen ettek, — továbbá bogvókkal tengették nyomorult életüket. Ruházatuk prém volt, melyet innal, húrral tűztek össze csontból készült tüvel.

Egy részük (a 60. szélességi fok környékén s attól délre) még olyan vidéken él, ahol földművelést is űzhet, a másik része azonban, amely északabbra szorult, már csak némi állattenyésztésből s egészen északon már csak halászatból és vadászatból él (szamojedek, lappok). A mordvinok méhet is tenyésztettek. Háziállatuk általában a rénszarvas, ez huzza egyszerű szánjaikat egyik mezőről a másikra, egyik kunyhótól a másikig. Olykor, ha lehet, a hótalpat és a csónakot is használják.

Kunyhóik vagy póznasátraik állatbőrrel, nyirfakéreggel vannak bevonva (ma már orosz mintára elég rendes lakóházak) s igen elszórtan vannak egymástól. (Két-három sátor egy falu.) Nyári lakásuk a póznasátor, télen pedig a földbe épített vermes kunyhókba húzódnak.

Igy ha pl. egy vogul meg akarja látogatni valamely rokonát, nemritkán 30—40 kilométert is meg kell tennie szánon, amig odaér.

Legészakabban az osztjákok és vogulok vannak. Ezeket az Ob alsó forrásvidékén találjuk. Tőlük nyugatra vannak a zürjének (a Mezeny és Vaska-folyók mentén), míg délre tőlük, a Volga és mellékfolyói s a Vjatka, Káma folyók vidékén a votjákok, valamint a csereemiszek élnek. A mordvinok még délebben, az orosz lakosság között hatalmas területen szétszóródva találhatóak. Északon, a Kola-félszigeten, valamint a három skandináv-állam északi részein a lappok élnek kisebb-nagyobb csoportokban szétszóródva. A finnek és észtek mai lakóhelye ismeretes.

Legkevesebben a vogulok vannak, jöllehet, ezek a legközelebbi nyelvrokonaink. Számuk alig éri el az 5 ezret. Legtöbben vannak a mordvinok (mintegy 1 millió), az észtek (1,200.00) és a finnek, akiknek száma 3,500.000, a magyarság után a legszámtottevőbb finn-ugor nép.

Ez a nagy szétszórtság érteti meg legjobban, miért olyan alacsony színvonalu e népek műveltsége. Ilyen viszonyok között szinte alig lehetséges az iskoláztatás. Valamikor ez csaknem lehetetlen volt, helyzetük azonban ujabban megváltozott, mivel az oroszok nagy kedvezményekben részesítették őket. Így ma már iskoláik átlagos, sőt néhol átlagon felüli műveltségi szintet értek el. Mint kulturérdekességet megemlítjük, hogy 2 pedagógiai szemináriumuk, színházuk, muzeumuk s önálló irodalmuk, nemzeti nyelvü tanítóik s tankönyveik vannak pl. a zürjéneknek. Általában a zürjének a legműveltebbek Oroszország keleti részén élő nyelvrokonaink közül. Élénk kereskedelmük, gyár-iparuk van, ami magával hozta a nép életszínvonalának felfelé emelkedését is.

Leleki életükre nézve tudjuk, hogy már a XII. és XIII. században jártak közöttük hittérítők (igy permi Szent István), de a legtöbbben csak színleg tértek át közülük, igen sokan megmaradtak eredeti pogányságukban és bálványaik „bűvkörében“ keresik lelki boldogulásukat.

Általában elég vidám kedélyűek, becsületesek, szívesen dolgoznak s jóakaratuak.

Egyre jobban érezteti azonban rajtuk hatását az őket körülvevő orosz néptenger. Így ezért s nagy szétszórtságukat is tekintve, népi öntudatuk még nem elég erős, tudatos s ez az oka annak, hogy igen sokan közülük már teljesen eloroszosodtak.

Annyira azonban mégsem süllyedtek bele a szlávengerbe,

amelyben élnek, hogy elhagyták volna költészetüket és népköltészetüket. Ez ma is önálló és elég gazdag. Különösen kedvelik az imádságokat, a medvéénekeket (a medve náluk ugyanis szent állat!), a meséket, stb. Hogy csak egyet említsünk ennek bizonyosságául, a finnek nagy eposza, a Kalevala világhírű.

Ugy politikai, mint gazdasági és műveltségi szempontból a finnek és észtek vannak a legjobb helyzetben. Mindkét nemzet évszázadokon át szenvedetts viselte az elnyomás szomorú sorsát, annak svéd és orosz formáját, de a világháború után, 1917-ben megszerezték végre nemzeti önállóságukat.

Észtország 1919-ben szabadult fel az orosz uralom alól. Igen művelt kis állam, amit 1600 elemi népiskolája is bizonyít.

Jellemző rájuk a finn-ugor népek nagy szívóssága. A hosszú idegen uralom s annak válogatott kegyetlenségei sem tudta azonban elsorvasztani életerejüket s most, hogy a világháború után megszerezték állami létük alapját, a függetlenséget, ujult erővel láttak hozzá, hogy Észtország és az „Ezer tó országa“ (ahogy a finnek nevezik szép hazájukat: Suomi) naggyá, széppé és művelté tegye népét, országát, ami — úgy látszik — teljes mértékben sikerül is.

Nekünk, magyaroknak büszkének kell ezért lennünk! De ne csak a „műveltebb“ finn és észt, hanem az Oroszország távoli mezőségein, pusztaságain küzdelmes életet élő többi rokonainktól se vonjuk meg lelkünk megértő, simogató szavát! Gondoljunk rájuk rokoni szeretettel, ha már úgy sem tudunk, mi, szegény, megcsonkított Magyarország egyebet adni nekik, mint forró testvéri kézfogást, melyben részvétünket, fájdalomunkat, de egyben a mi törhetetlen reményünket és bizalmunkat is kifejezzük: egy szebb, jobb és boldogabb jövőben!

Elbarangoltunk a múlt idők homályában s felkerestük régi rokonainkat, akiktől messze elszakadtunk ugyan, de akiket mai elesettségünkben mégis olyan jó felkeresni. Egy elmúlt régi világot szólaltattunk meg e sorokban... S ne szégyeljük e rokonságot. Ezeknek a régmúlt évezredeknek kellett eljőnniök a maguk kezdetleges kulturájával, erkölcsi felfogásával, hogy majdan rájuk épüljön fel az a hatalmas, méreteiben szinte alig felmérhetően kitágult ujkor, amely ha talán jobb is, szebb is, mint az a régi volt, de nem bizonyosan — boldogabb is!

Egyet azonban mindenesetre tanulhatunk tőlük: az a nép, amelyben, erő hit és öntudat van ahhoz, hogy minden terhet, még évszázados elnyomást is elviseljen, az nem kerülhet alá a történelem rostáján a polyva közé... Milyen változó a sors kereke! Évszázadokon át eltűntnek vélt népek támadtak fel az ismeretlenségből, s lendültek állami létbe...

Erre tanít a finnek és észtek feltámadása!

Mátrai László.